

Boligens og privatlivets beskyttelse

1. Indledning og formål

Grundlovens § 72 om boligens og privatlivets beskyttelse har følgende ordlyd:

Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre papirer samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden må, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse, alene ske efter en retskendelse.

Bestemmelsen blev oprindeligt indsat i 1849-grundloven som § 86, men fik først sin nuværende affattelse i forbindelse med grundlovsrevisionen i 1953, hvor bestemmelsen blev tilføjet »samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden«.

Formålet med grundlovens § 72 er at yde beskyttelse mod statsmagtens indgriben i den enkelte borgers privatliv. Bestemmelsen yder dog kun beskyttelse mod visse typer indgreb i privatlivet. Det følger af grundlovens § 72, 2. pkt., at bestemmelsen omhandler tre typer indgreb, nemlig 1) husundersøgelse, 2) beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre papirer samt 3) brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden. Og videre følger det af bestemmelsen, at beskyttelsen mod disse indgreb – alene – ligger i, at de kun kan gennemføres af forvaltningen efter en forudgående kendelse fra en domstol, idet lovgivningsmagten dog er givet adgang til at gøre særegen undtagelse fra kravet om forudgående retskendelse.

Det fremhæves ofte, at for at forvaltningen kan gennemføre et indgreb, som er omfattet af grundlovens § 72, skal to krav være opfyldt. For det første skal indgrebet have hjemmel i lovgivningen. Dette hjemmelkrav er ikke reguleret af grundlovens § 72, men følger af legalitetsprincippet. For det andet skal forvaltningsmyndigheden indhente en forudgående retskendelse – en godkendelse hos en domstol – før den kan gennemføre indgrebet, medmindre det fremgår af loven, at indgrebet kan gennemføres uden en forudgående retskendelse. Det er dette krav, som er reguleret i grundlovens § 72. Den be-

skyttelse, som bestemmelsen giver borgeren i form af domstolskontrol, består i, at dommerne i kraft af grundlovens § 64 er sikret både funktionel og personel uafhængighed af den udøvende magt, jf. herom i kapitel 5 om domstolene.

Den indledende udtalelse i 1. pkt. om, at boligen er ukrænkelig, er i lighed med den indledende udtalelse i grundlovens § 71 og i grundlovens § 73 en programmerklæring uden et selvstændigt retligt indhold.

2. Indgrebene omfattet af grundlovens § 72

Som nævnt omfatter grundlovens § 72 tre typer indgreb. Nedenfor foretages en nærmere beskrivelse og afgrænsning af de tre indgrebstyper.

Husundersøgelse. Det er ganske klart, at begrebet husundersøgelse omfatter undersøgelse af fast ejendom, der tjener som bolig for den pågældende – uanset om den pågældende er ejer eller lejer.

Selvom den indledende sætning om boligens ukrænkelighed kan give en vis støtte for at blive stående herved, så er det almindeligt antaget, at begrebet husundersøgelse rækker videre og også omfatter andre lokaler og rum, der ikke er offentligt tilgængelige. Således er det almindeligt antaget, at begrebet også omfatter undersøgelse af eksempelvis fabrikslokaler, værkstedslokaler, lagerrum, stalde, lader, garager, kontorer, baglokaler til butikker og lignende. I FOB 1957.186 gav ombudsmanden udtryk for, at det var tvivlsomt, om undersøgelse af en civilarbejdspligtigs (militærnægters) skab på en 12 mands belægningsstue var en husundersøgelse i grundlovens forstand.

Uden for begrebet husundersøgelse må – i lyset af bestemmelsens generelle formål – antagelig falde lokaler, hvortil offentligheden har almindelig adgang, som eksempelvis biografteatre, cafeer, restauranter, butikker og lignende. Anderledes Henrik Zahle, der antager, at også lokaler tilgængelige for almenheden er omfattet af grundlovens § 72, men at undersøgelse kan ske uden retskendelse på grund af det generelle forhåndssamtykke, som indehaveren må antages at have givet ved at stille lokalet til offentlig disposition, for så vidt den offentlige myndighed ikke går videre, end hvad der er tilladt (godkendt) for andre (jf. Zahle 2003 s. 260).

Uden for begrebet husundersøgelse falder normalt undersøgelse af transportmidler – eksempelvis af et køretøj eller et skib. Men hvis det drejer sig om undersøgelse af eksempelvis en beboelsesvogn, en husbåd eller en privat kahyt, må det dog ud fra en formålsfortolkning antages, at der er tale om en husundersøgelse omfattet af grundlovens § 72.